ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 6ης Μαΐου 1993 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Α — Εισαγωγή

1. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά την ερμηνεία των άρθρων 4 και 68 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 [1] και του άρθρου 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 [2].

2. Ο προσφεύγων της κυρίας δίκης G. Acciardi είναι Ιταλός υπήκοος, ο οποίος παρείχε μισθωτή εργασία στις Κάτω Χώρες όπου και κατοικεί. Η σύζυγός του και ο γιός του κατοικούν στην Ιταλία. Το 1985 απώλεσε την εργασία του και του καταβλήθηκαν παροχές βάσει του Werkloosheidswet, ολλανδικού νόμου περί ασφαλίσεως ανεργίας, μέχρις ότου ολοκληρώθηκε η προβλεπομένη από το νόμο αυτό περιορισμένη διάρκεια αποζημιώσεως.

3. Εν συνεχεία, τον Φεβρουαρίου 1988, του καταβλήθηκε επίδομα βάσει του Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers, ολλανδικού νόμου περί εισοδηματικής ενισχύσεως ηλικιωμένων και μερικώς ανικάνων προς εργασία ανέργων (στο εξής IOAW) [3]. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, του IOAW εξαρτά το δικαίωμα επί της βάσει του νόμου αυτού παροχής από την προϋπόθεση ότι το μηνιαίο εισόδημα του εργαζομένου και, ενδεχομένως, του συζύγου του είναι κατώτερο από τα ποσά βάσεως που καθορίζει. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, προβλέπει ότι για έναν εργαζόμενο ο οποίος τελεί σε ανεργία και για τον σύζυγό του το ήμισυ του καθαρού ποσού βάσεως είναι ίσο προς το ήμισυ του καθαρού ελαχίστου μισθού. Στην περίπτωση που ο άνεργος είναι άγαμος με τέκνο, το καθαρό ποσό βάσεως είναι ίσο προς το 90 % του καθαρού ελαχίστου μισθού, ενώ είναι ίσο προς 70 % του καθαρού ελαχίστου μισθού εάν πρόκειται για άνεργο χωρίς τέκνο.

4. Το ύψος του καταβλητέου επιδόματος υπολογίζεται κατ' ουσίαν αφαιρώντας τα εισοδήματα του δικαιούχου από το ισχύον ποσό βάσεως (άρθρο 9, παράγραφος 1 του IOAW). Κατά το άρθρο 26, παράγραφος 1, του IOAW, το επίδομα χορηγείται μόνο εάν ο εργαζόμενος πληροί ορισμένες προϋποθέσεις που αποβλέπουν στην επαγγελματική επανένταξη (όπως επί παραδείγματι η υποχρέωση αναζητήσεως απασχολήσεως), πλην της περιπτώσεως όπου αυτό είναι αδύνατο για λόγους υγείας ή για άλλους λόγους. Κατ' αρχήν, οι προϋποθέσεις αυτές έχουν εφαρμογή και όσον αφορά τον σύζυγο (άρθρο 26, παράγραφος 2, του IOAW).

5. Το άρθρο 4, παράγραφος 2 του IOAW ορίζει ότι ο μισθωτός που τελεί σε ανεργία

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, ΕΕ ειδ. έκδ.05/001, σ. 73, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 της 2ας Ιουνίου 1983, ΕΕ L 230 της 22ας Αυγούστου 1980, σ. 6, ο οποίος τροποποιήθηκε προσφάτως με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1249/92 της 30ής Απριλίου 1992, ΕΕ L 136 της 19ης Μαΐου 1992, σ. 28.

2 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1612/68 της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33.

3 — Επιβάλλεται να διευκρινισθεί ότι τα προβλεπόμενα βάσει του νόμου αυτού πλεονεκτήματα αφορούν δύο κατηγορίες δικαιούχων: αφενός, τους ηλικιωμένους ανέργους και, αφετέρου, τους μερικώς ανικάνους προς εργασία ανέργους.

και ο σύζυγός του έχουν εξίσου δικαίωμα επί του επιδόματος. Κατόπιν αιτήσεως του ενός ή των δύο συζύγων, το επίδομα καταβάλεται εξ' ημισείας στον καθένα.

6. Το άρθρο 5 του ΙΟΑW ορίζει ότι ένας άνεργος που κατοικεί εκτός Κάτω Χωρών δεν δικαιούται του επιδόματος αυτού. Εάν μόνο ο σύζυγος κατοικεί στην αλλοδαπή, ο σύζυγος αυτός δεν δικαιούται του επιδόματος· στην περίπτωση αυτή, ο άνεργος θεωρείται ως άγαμος (άρθρο 5, παράγραφος 2, του ΙΟΑW).

7. Η εφαρμογή της διατάξεως αυτής από τις αρμόδιες ολλανδικές αρχές είχε ως αποτέλεσμα την κατάταξη του G. Acciardi ως αγάμου χωρίς τέκνο [4]. Ο G. Acciardi άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής. Το Raad van State, κληθέν να αποφανθεί επί της διαφοράς αυτής, υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, στο οποίο ορίζεται ότι ο κανονισμός αυτός ισχύει για ορισμένους κλάδους κοινωνικής ασφαλίσεως, την έννοια ότι μία ρύθμιση όπως του ΙΟΑW, η οποία παρουσιάζει χαρακτηριστικά τόσο κοινωνικής ασφαλίσεως όσο και κοινωνικής πρόνοιας, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχει το άρθρο 68, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 την έννοια ότι εμποδίζει κράτος μέλος να διατηρεί μια νομοθετική διάταξη βάσει της οποίας οι παροχές που χορηγούνται σε κοινοτικό υπήκοο που κατοικεί στις Κάτω Χώρες και ο οποίος πρέπει να θεωρείται ως μισθωτός τελών σε ανεργία κατά την έννοια του ΙΟΑW, ο δε σύζυγός του κατοικεί, ή διαμένει μονίμως σε άλλο κράτος μέλος, καθορίζονται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο εν λόγω σύζυγος;

3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, εμποδίζει η περιεχόμενη στο κοινοτικό δίκαιο απαγόρευση δυσμενούς διακρίσεως λόγω ιθαγενείας την εφαρμογή μιας νομοθετικής διατάξεως βάσει της οποίας οι παροχές που χορηγούνται σε κοινοτικό υπήκοο που κατοικεί στις Κάτω Χώρες και ο οποίος πρέπει να θεωρείται ως μισθωτός τελών σε ανεργία κατά την έννοια του ΙΟΑW, ο δε σύζυγός του κατοικεί ή διαμένει μονίμως σε άλλο κράτος μέλος καθορίζονται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο εν λόγω σύζυγος;

Β — Ανάλυση

Ι — *Πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71*

8. Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν μια ρύθμιση όπως αυτή του ΙΟΑW εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71.

4 — Όπως το εξήγησε ο εκπρόσωπος της ολλανδικής κυβερνήσεως κατά την συζήτηση επ' ακροατηρίου, η κατάταξη του προσφεύγοντος στην κατηγορία των εργαζομένων χωρίς τέκνο στηριζόταν στο άρθρο 3, παράγραφος 7 του ΙΟΑW. Κατά την διάταξη αυτή, ένα πρόσωπο το οποίο ανήκει στην οικογένεια τρίτου με την ιδιότητα του τέκνου δεν λογίζεται ως «τέκνο» (εξαρτώμενο από τον δικαιούχο) για τους σκοπούς του ΙΟΑW. Κατά τη συζήτηση επ' ακροατηρίου, η δικηγόρος του G. Acciardi εξήγησε στο δικαστήριο ότι αυτός είχε ζητήσει επικουρικώς στο πλαίσιο της διαφοράς της κυρίας δίκης να θεωρηθεί τουλάχιστον ως εργαζόμενος με τέκνο. Αναμφισβητήτως τα προδικαστικά ερωτήματα δεν θίγουν το πρόβλημα αυτό, επί του οποίου επομένως το Δικαστήριο δεν είναι υποχρεωμένο να αποφανθεί. Ωστόσο, μπορεί να παρατηρηθεί ότι οι εκτιθέμενες περί των προδικαστικών ερωτημάτων σκέψεις θα είναι ομοίως κρίσιμες ως προς το ερώτημα της ενδεχομένης λήψεως υπόψη του γιού του προσφεύγοντος.

9. Από το άρθρο του 4, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', προκύπτει ότι ο κανονισμός 1408/71 ισχύει (μεταξύ άλλων) για όλες τις νομοθεσίες σχετικές με κλάδους κοινωνικής ασφαλίσεως που αφορούν τις «παροχές ανεργίας». Το άρθρο 4, παράγραφος 4, ορίζει ότι ο κανονισμός αυτός δεν ισχύει για την κοινωνική πρόνοια.

10. Η Ολλανδική Κυβέρνηση φρονεί ότι οι καταβαλλόμενες βάσει του IOAW παροχές πρέπει να καταταγούν στον τομέα της προνοίας δεδομένου ότι ο νόμος αυτός ανήκει σε μια ομάδα νόμων των οποίων ο σκοπός είναι να εξασφαλίζουν στους δικαιούχους ένα ελάχιστο όριο μέσων διαβιώσεως. Σύμφωνα με τις ενδείξεις της Επιτροπής [5], η Ολλανδική Κυβέρνηση, ήδη από τις αφιερωθείσες στο σχετικό νομοσχέδιο κοινοβουλευτικές εργασίες, είχε υποστηρίξει την άποψη ότι επρόκειτο για νόμο που αφορούσε την κοινωνική πρόνοια και ο οποίος δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού1408/71.

11. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η απάντηση στο ερώτημα αν ορισμένη παροχή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 «εξαρτάται κυρίως από τα συστατικά στοιχεία της εν λόγω παροχής, ιδίως δε από τους σκοπούς που επιδιώκει και τις προϋποθέσεις χορηγήσεώς της και όχι από το αν η παροχή χαρακτηρίζεται ή όχι ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως από την κοινοτική νομοθεσία» [6].

12. Γίνεται ευκόλως αντιληπτό ότι η χορηγούμενη βάσει του IOAW παροχή παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία διακρίνουν συνήθως μια παροχή κοινωνικής προνοίας. Όπως επισήμανε η ολλανδική κυβέρνηση στις παρατηρήσεις, τα καθαρά εισοδήματα βάσεως που καθορίζονται στον IOAW αντιστοιχούν σε αυτά που προβλέπει ο Algemene Bijstandswet, νόμος περί του ολλανδικού γενικού συστήματος κοινωνικής προνοίας (στο εξής: ABW). Και στις δύο περιπτώσεις, το μέγιστο καθαρό ποσό βάσεως αντιστοιχεί στον καθαρό ελάχιστο μισθό (για εγγάμους). Επομένως, και οι δύο νόμοι σκοπό έχουν να παράσχουν στους δικαιούχους ορισμένο εισόδημα που να επαρκεί για την κάλυψη των ουσιωδών αναγκών. Για τον λόγο αυτό λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό της χορηγητέας παροχής και τα άλλα εισοδήματα του ενδιαφερομένου (και ενδεχομένως του συζύγου του).

13. Ωστόσο, το γεγονός ότι μια παροχή περιέχει στοιχεία που της προσδίδουν χαρακτηριστικά κοινωνικής προνοίας, δεν οδηγεί αναγκαστικά στο συμπέρασμα ότι δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί σ' αυτήν ο κανονισμός 1408/71. Το Δικαστήριο έχει ήδη κατ' επανάληψη δεχθεί:

«[ότι], ναι μεν είναι ευκταίο από άποψη εφαρμογής της κοινοτικής κανονιστικής ρύθμισης περί κοινωνικής ασφαλίσεως, να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ των νομοθετικών συστημάτων που εμπίπτουν, αντιστοίχως, στην κοινωνική ασφάλιση και στην κοινωνική πρόνοια, δεν μπορεί όμως να αποκλεισθεί η πιθανότητα, λόγω του κύκλου των προσώπων στα οποία εφαρμόζεται, των σκοπών της και του τρόπου εφαρμογής της, μια εθνική νομοθεσία να συνδέεται ταυτόχρονα και με τις δύο αυτές κατηγορίες» [7].

5 — Βλ. παράγραφο 17 των γραπτών παρατηρήσεων της Επιτροπής της 9ης Ιουνίου 1992.

6 — Απόφαση της 3ης Ιουνίου 1992, στην υπόθεση C-45/90, Paletta, Συλλογή 1992, σ. I-3423, σκέψη 16. Βλ. επίσης, ως πλέον πρόσφατη την απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993 στην υπόθεση C-111/91, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, Συλλογή 1993, σ. I-817, σκέψη 28.

7 — Απόφαση της 20ής Ιουνίου 1991, στην υπόθεση C-356/89, Newton, Συλλογή 1991, σ. I-3017, σκέψη 12. Βλ. επίσης την απόφαση της 28ης Μαΐου 1974, στην υπόθεση 187/73, Callemeyn, Συλλογή τόμος 1974, σ. 303, σκέψη 6, και απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1974, στην υπόθεση 39/74, Costa, Συλλογή τόμος 1974, σ. 497, σκέψη 6.

14. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, μια παροχή υπάγεται στην κοινωνική ασφάλιση κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71 όταν χορηγείται βάσει εκ του νόμου καθοριζομένων προϋποθέσεων και ανεξαρτήτως οιασδήποτε σταθμίσεως των ατομικών αναγκών του ενδιαφερομένου η οποία θα επέτρεπε κάποιο περιθώριο εκτιμήσεως στις αρμόδιες αρχές. Επιπλέον, πρέπει να πρόκειται για παροχή η οποία έχει σχέση μ' έναν από τους κινδύνους που απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71. Στην απόφαση την οποία προσφάτως εξέδωσε στην υπόθεση Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, το Δικαστήριο ανακεφαλαίωσε τη νομολογία αυτή ως ακολούθως:

«κατ' αυτόν τον τρόπο, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως διευκρινίσει ότι μια παροχή πρέπει να θεωρείται ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως εφόσον χορηγείται χωρίς οποιαδήποτε ατομική και εισάγουσα διακρίσεις στάθμιση των ατομικών αναγκών στους δικαιούχους βάσει μιας από το νόμο καθοριζομένης καταστάσεως και εφόσον αυτή έχει σχέση με κάποιον από τους κινδύνους που ρητώς απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71» [8].

15. Είναι προφανές ότι ο ΙΟΑW παρέχει στους δικαιούχους «θέση εκ του νόμου ορισμένη» [9]. Εάν πληρούνται οι καθοριζόμενες από το νόμο προϋποθέσεις, ο δικαιούχος έχει δικαίωμα επί της παροχής. Οι αρμόδιες αρχές μπορούν ενδεχομένως να διαθέτουν ορισμένη εξουσία εκτιμήσεως για να εξετάσουν εάν οι εν λόγω προϋποθέσεις -και ειδικότερα οι προϋποθέσεις του άρθρου 26 του ΙΟΑW-πληρούνται. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η χορήγηση της παροχής υπάγεται στην εξουσία εκτιμήσεώς τους.

Εντούτοις, κατ' εμέ, δεν μπορεί να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο στοιχείο αυτό. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της ολλανδικής κυβερνήσεως επισήμανε ορθώς ότι, σε ένα κράτος όπου η κοινωνική προστασία είναι ανεπτυγμένη δεν είναι καθόλου ασύνηθες οι δικαιούχοι της κοινωνικής αρωγής να αρύονται ευθέως εκ του νόμου δικαίωμα χορηγήσεως της κατηγορίας αυτής παροχών [10].

16. Φρονώ ότι ο σκοπός του κριτηρίου αυτού συνάγεται πολύ σαφέστερα από την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Scrivner [11]. Επρόκειτο για προβλεπόμενη από το βελγικό δίκαιο κοινωνική παροχή εξασφαλίζουσα ένα ελάχιστο όριο μέσων διαβιώσεως. Το Δικαστήριο έκανε δεκτό ότι υφίστατο ένα δικαίωμα επί της παροχής αυτής και ότι η παροχή χορηγείτο σε κάθε πρόσωπο του οποίου οι πόροι είναι ανεπαρκείς και που δεν μπορεί να τους εξασφαλίσει με άλλα μέσα. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι η παροχή αυτή είχε

«.... έτσι ως ουσιαστικό κριτήριο εφαρμογής την ένδεια ασχέτως οποιασδήποτε προϋποθέσεως συνδεόμενης με περιόδους επαγγελματικής δραστηριότητας, εισφοράς ή υπαγωγής σε οποιονδήποτε οργανισμό κοινωνικής ασφαλίσεως, ο οποίος αποσκοπεί στην κάλυψη συγκεκριμένου κινδύνου» [12].

Επομένως, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω παροχή δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71.

Μια πρόσθετη διευκρίνηση μπορεί να συναχθεί από την απόφαση Piscitello [13]. Με την

8 — Απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 29. Βλ. επίσης την απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, C-78/91, Hughes, Συλλογή 1992, σ. I-4839, σκέψη 15.

9 — Κατά τη διατύπωση που χρησιμοποιήθηκε στην προπαρατεθείσα (υποσημείωση 7) απόφαση Callemeyn, στη σκέψη 7.

10 — Στη Γερμανία υφίσταται δικαίωμα κοινωνικής αρωγής στο οποίο παρέχεται ένδικη προστασία.

11 — Απόφαση της 27ης Μαρτίου 1985, 122/84, Συλλογή 1985, σ. 1027.

12 — Ibidem (υποσημείωση 11), σκέψη 20.

13 — Απόφαση της 5ης Μαΐου 1983, 139/82, Συλλογή 1983, σ. 1427.

απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι μια παροχή όπως η προβλεπόμενη από το ιταλικό δίκαιο κοινωνική αρωγή έπρεπε να υπαχθεί στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως. Συναφώς, το Δικαστήριο στηρίχθηκε ειδικότερα στο γεγονός ότι η οικεία νομοθεσία δεν προέβλεπε «την κατά περίπτωση εκτίμηση, χαρακτηριστικό της κοινωνικής πρόνοιας» [14].

17. Εάν τα κριτήρια αυτά εφαρμοστούν στην προκειμένη περίπτωση, επιβάλλεται κατ' αρχάς να διαπιστωθεί ότι η ολλανδική ρύθμιση δεν προβλέπει καμιά εξέταση της οικείας ατομικής καταστάσεως. Ο νόμος περιέχει εξαντλητική απαρίθμηση των προϋποθέσεων χορηγήσεως του επιδόματος· συναφώς — όπως το είπα ήδη —, ουδεμία εξουσία εκτιμήσεως παρέχεται στις αρχές.

18. Όσον αφορά το ερώτημα της σπουδαιότητας του κριτηρίου της απορίας, επιβάλλεται, εν προκειμένω, να εξετασθεί ειδικότερα ο τρόπος με τον οποίο η προσωπική κατάσταση του δικαιούχου λαμβάνεται υπόψη για τη χορήγηση παροχών βάσει του ΙΟΑW. Προς στήριξη της απόψεως ότι ο ΙΟΑW δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, η Ολλανδική Κυβέρνηση — όπως προείπα ήδη — επικαλέστηκε κυρίως τις ομοιότητες που υφίστανται μεταξύ του ΙΟΑW και του ABW. Από τις δηλώσεις της προκύπτει ότι οι παροχές που χορηγούνται βάσει αυτού του νόμου περί του γενικού συστήματος της κοινωνικής αρωγής δεν καταβάλλονται παρά μόνο εάν ο ενδιαφερόμενος δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις ανάγκες του με τα δικά του μέσα. Επομένως, κατά την εκτίμηση της απορίας του ενδιαφερομένου λαμβάνονται ευλόγως υπόψη τόσο το εισόδημά του όσο και τα άλλα περιουσιακά του στοιχεία. Αντιθέτως, η χορήγηση των βάσει του ΙΟΑW παροχών εξαρτάται αποκλειστικώς από την προϋπόθεση ότι *το εισόδημα* του δικαιούχου (και ενδεχομένως του συζύγου του) δεν υπερβαίνει ένα ορισμένο ποσό [15]. Συνεπώς, ένα πρόσωπο που δεν διαθέτει παρά ένα αμελητέο εισόδημα ή κανένα εισόδημα μπορεί να τύχει των παροχών βάσει του ΙΟΑW ακόμη και αν είναι κάτοχος σημαντικής περιουσίας (παραδείγματος χάριν σημαντικών ακινήτων). Βεβαίως, στον τομέα αυτό δεν ετέθη κανένα όριο — νομικό — στη γενναιοδωρία των κρατών μελών. Ωστόσο, έχω σοβαρές αμφιβολίες ως προς το αν μια τέτοια παροχή μπορεί να υπαχθεί στην κατηγορία των παροχών «πρόνοιας».

Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η περιεχόμενη στο άρθρο 9, παράγραφοι 4 και 5, του ΙΟΑW ρύθμιση. Εάν στον ενδιαφερόμενο είχαν προηγουμένως καταβληθεί, κατ' εφαρμογήν του Werkloosheidswet, παροχές οι οποίες (προσθέτοντας όλες τις ενδεχόμενες προσαυξήσεις) ήσαν κατώτερες από τις καταβλητέες βάσει του ΙΟΑW παροχές, οι εν λόγω διατάξεις προβλέπουν ότι οι παροχές βάσει του ΙΟΑW μειώνονται αναλόγως. Από αυτό συνάγεται σαφώς ότι ο ΙΟΑW δεν βασίζεται πρωτίστως στην απορία του ενδιαφερομένου — είναι πράγματι προφανές ότι η απορία δεν εξαρτάται από τα εισοδήματα τα οποία διέθετε ο ενδιαφερόμενος *προτού* υποβάλει αίτηση χορηγήσεως παροχών βάσει του νόμου αυτού.

19. Το στοιχείο το οποίο μόλις μνημόνευσα αποδεικνύει αντιθέτως ότι σκοπός του ΙΟΑW είναι, τουλάχιστον όσον αφορά τους ηλικιωμένους ανέργους, να εξακολουθεί να εξασφαλίζει στους δικαιούχους, ακόμη και μετά το πέρας του μέγιστου χρόνου αποζημιώσεως που προβλέπεται από το γενικό σύστημα της ασφαλίσεως της ανεργίας, παροχές αντιστοίχου επιπέδου ή παροχές οι

14 — Ibidem (υποσημείωση 13), σκέψη 11.

15 — Ο ΙΟΑW περιλαμβάνει επίσης ορισμένους ειδικούς κανόνες, πιο ευνοϊκούς για τον δικαιούχο απ' ότι οι κανόνες του ABW, όσον αφορά τη δυνατότητα εκπτώσεως του εισοδήματος (βλ. άρθρο 8 του ΙΟΑW).

οποίες τουλάχιστον τους παρέχουν ένα ελάχιστο όριο μέσων διαβιώσεως, χωρίς να τους παραπέμπει στο γενικό σύστημα κοινωνικής αρωγής. Επομένως, πρόκειται για ρύθμιση η οποία, κατ' εμέ, αφορά σαφώς τον κίνδυνο ανεργίας, που μνημονεύεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71. Επιπλέον, η στενή αυτή σχέση ενισχύεται από τις διατάξεις των άρθρων 26 επ. του ΙΟΑW, οι οποίες σκοπό έχουν να ευνοούν την επαγγελματική επανένταξη των ενδιαφερομένων. Τέλος, επιβάλλεται επίσης να σημειωθεί ότι το επίδομα χορηγείται μόνον εφόσον ο δικαιούχος δεν έχει ακόμη συμπληρώσει την ηλικία των 65 ετών (και δεν έχει επομένως συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδοτήσεως).

Η Ολλανδική Κυβέρνηση διατυπώνει μια όχι και τόσο πειστική αντίρρηση ισχυριζόμενη ότι το χορηγούμενο βάσει του ΙΟΑW επίδομα δεν συνδέεται με την κατάσταση ανεργίας αυτή καθεαυτή αλλά με την εξακολούθηση της καταστάσεως αυτής. Οποιαδήποτε παροχή ανεργίας χορηγείται μόνον εφόσον ο ενδιαφερόμενος είναι χωρίς απασχόληση. Επιπλέον, το επιχείρημα αυτό επιβεβαιώνει, όλως αντιθέτως, ότι υφίσταται μια στενή σχέση μεταξύ των παροχών βάσει του ΙΟΑW και της καταστάσεως ανεργίας του ενδιαφερομένου.

20. Αρκεί μια σύντομη εξέταση ενός άλλου επιχειρήματος της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, κατά το οποίο τα βάσει του ΙΟΑW παρεχόμενα πλεονεκτήματα δεν αποτελούν ανταποδοτικές παροχές. Ο κανονισμός 1408/71 εφαρμόζεται, κατά το άρθρο του 4, παράγραφος 2, τόσο στα ανταποδοτικά όσο και στα μη ανταποδοτικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως. Το Δικαστήριο το είχε επιβεβαιώσει αυτό επανειλημμένως [16].

21. Ούτε το γεγονός ότι ο ΙΟΑW δεν μνημονεύεται στη δήλωση στην οποία προέβησαν οι Κάτω Χώρες κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5 του κανονισμού 1408/71 επηρεάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο το ότι ο νόμος αυτός, λόγω των προεκτεθέντων στοιχείων, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού. Βεβαίως, τα μνημονευόμενα σε μια τέτοια δήλωση νομοθετήματα εμπίπτουν ευθύς εξαρχής στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 [17]. Ωστόσο, όπως έκρινε το Δικαστήριο, μια εθνική νομοθεσία μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού ακόμη και αν δεν έχει μνημονευθεί στην υποβληθείσα από κράτος μέλος δήλωση [18].

22. Επομένως, στο πρώτο ερώτημα επιβάλλεται να δοθεί η απάντηση ότι μια ρύθμιση όπως του ΙΟΑW εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71.

II — *Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 68, παράγραφος 2*

23. Δεδομένου ότι ο ΙΟΑW, ως αφορών την ανεργία, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, οι διατάξεις του κανονισμού αυτού που αφορούν την ανεργία (άρθρο 67, επ.) έχουν εφαρμογή επ' αυτού. Το άρθρο 68, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, περιέχει την ακόλουθη διάταξη όσον αφορά τον υπολογισμό των παροχών:

«Ο αρμόδιος φορέας κράτους μέλους, η νομοθεσία του οποίου προβλέπει ότι το ποσό των παροχών ποικίλλει ανάλογα με τον αριθμό των μελών της οικογένειας, λαμβάνει

16 — Βλ., παραδείγματος χάριν, την απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 1987 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 379/85 έως 381/85 και 93/86, Gilotti, Συλλογή 1987, σ. 955, σκέψη 7.

17 — Απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 1977, 35/77, Beerens, Συλλογή τόμος 1987, σ. 733, σκέψεις 9 και 10.

18 — Απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 1981, 70/80, Vigier, Συλλογή 1981, σ. 229, σκέψη 15.

υπόψη και τα μέλη της οικογένειας του ενδιαφερομένου που κατοικούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, σαν να κατοικούσαν στο έδαφος του αρμοδίου κράτους».

Επιβάλλεται να παρατηρηθεί ότι από το άρθρο 1, στοιχείο στ', του κανονισμού προκύπτει ότι τα «μέλη της οικογενείας» είναι τα πρόσωπα που θεωρούνται ως τέτοια από τις εθνικές διατάξεις (επομένως από τον ΙΟΑW εν προκειμένω). Ωστόσο, εάν οι νομοθεσίες αυτές θεωρούν ως μέλος της οικογενείας μόνο το πρόσωπο που διαβιοί στην οικία του εργαζομένου, η προϋπόθεση αυτή θεωρείται πληρωθείσα αν έναντι του εν λόγω προσώπου ο εργαζόμενος υπέχει κυρίως υποχρέωση διατροφής. Οι προϋποθέσεις αυτές, των οποίων τη συνδρομή εναπόκεινται στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει, φαίνεται ότι πληρούνται εν προκειμένω. Κατωτέρω, θα λάβω συνεπώς ως αφετηρία την ιδέα ότι η σύζυγος του G. Acciardi αποτελεί μέλος της οικογενείας υπό την έννοια του άρθρου 68, παράγραφος 2.

24. Η Επιτροπή ορθώς επεσήμανε ότι η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 68, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, στην προκειμένη περίπτωση μπορούσε να θεωρηθεί αμφίβολη από πρώτη άποψη. Είναι προφανές ότι η εν λόγω διάταξη αφορά τις εθνικές νομοθεσίες που προβλέπουν την προσαύξηση της παροχής που πρέπει να χορηγηθεί στον δικαιούχο στην περίπτωση που αυτός έχει οικογενειακά βάρη. Εάν όμως ληφθεί η περίπτωση ενός εγγάμου ανέργου, διαπιστώνεται ότι οι διατάξεις του ΙΟΑW δεν προβλέπουν την προσαύξηση των χορηγουμένων στον ενδιαφερόμενο παροχών, αλλά τη χορήγηση ιδίου δικαιώματος στον σύζυγό του. Εντούτοις, συμμερίζομαι την άποψη της Επιτροπής ως προς το ότι τα ειδικά αυτά χαρακτηριστικά δεν εμποδίζουν την εφαρμογή του άρθρου 68, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος. Πρώτον, παρατηρείται ότι, όταν ο αιτών δεν είναι έγγαμος, το ποσό των παροχών που χορηγούνται βάσει του ΙΟΑW συνδέεται αναμφισβήτητα με τον αριθμό των μελών της οικογενείας· στην περίπτωση εργαζομένου χωρίς τέκνο, το καθαρό ποσό βάσεως ισούται προς το 70 % του καθαρού ελαχίστου μισθού, ενώ ισούται προς το 90 % στην περίπτωση εργαζομένου με τέκνο [19]. Το αυτό ισχύει στην περίπτωση που ο αιτών είναι έγγαμος. Βεβαίως, ο νόμος χορηγεί στο σύζυγο εργαζομένου τελούντος σε ανεργία ίδιο δικαίωμα επί του ημίσεως της προβλεπομένης παροχής (άρθρο 4, παράγραφος 2, του ΙΟΑW). Όπως το εξέθεσε η Επιτροπή στο γραπτό της υπόμνημα, δεν πρόκειται ωστόσο για ένα όντως ίδιο δικαίωμα του συζύγου, αλλά για ένα δικαίωμα εκ πλαγίου. Από το άρθρο 5, παράγραφος 2, του ΙΟΑW προκύπτει ότι ο σύζυγος δεν αποκτά δικαίωμα παρά μόνο εάν ο άνεργος δικαιούται παροχών βάσει του ΙΟΑW. Επομένως, το δικαίωμα του συζύγου υφίσταται ή παύει να υφίσταται ακολουθώντας το δικαίωμα του ίδιου του ανέργου.

Δεδομένης της αλληλεξαρτήσεως αυτής, συμπεραίνεται ότι ένας άγαμος εργαζόμενος μπορεί να υπολογίζει κατά κατώτατο όριο σε ένα καθαρό ποσό βάσεως ίσο προς το 90 % του καθαρού ελαχίστου μισθού, ενώ το ποσοστό αυτό είναι 100 % στη περίπτωση ενός έγγαμου αιτούντος, μαζί με τον σύζυγό του. Επομένως, το ύψος των χορηγουμένων βάσει του ΙΟΑW παροχών συνδέεται με τον αριθμό των μελών της οικογενείας κατά την έννοια του άρθρου 68, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος.

25. Όθεν, στο δεύτερο ερώτημα επιβάλλεται να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 68, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 1408/71 πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι, σε θέματα χορηγήσεως παροχών προβλεπομένων από νόμο όπως ο ΙΟΑW, αντίκειται προς τον κανονισμό αυτό διάταξη δυνάμει της οποίας οι παροχές υπολογίζονται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο σύζυγος ο οποίος κατοικεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους.

19 — Βλ. ανωτέρω, παράγραφος 3.

26. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Ολλανδικής Κυβερνήσεως ισχυρίστηκε ότι η υποχρέωση λήψεως υπόψη των συζύγων που κατοικούν στην αλλοδαπή όσον αφορά τη χορήγηση των παροχών που προβλέπονται από τον IOAW, εάν επιβαλλόταν θα είχε βαρείες χρηματοοικονομικές συνέπειες για τις Κάτω Χώρες. Ασφαλώς θα ήταν απαράδεκτο να εξαρτηθεί η ερμηνεία διατάξεων του κοινοτικού δικαίου από ενδεχόμενες οικονομικές συνέπειες της εν λόγω ερμηνείας, πλην όμως θεωρώ ότι η εν λόγω αντίρρηση αξίζει μια εμπεριστατωμένη εξέταση.

Πρώτον, πρέπει να τονιστεί ότι ο εκπρόσωπος της ολλανδικής κυβερνήσεως δεν ήταν σε θέση, κατόπιν ερωτήματος που του ετέθη επί του σημείου αυτού από το Δικαστήριο, να προβεί σε αριθμητικό υπολογισμό, έστω κατά προσέγγιση, των επίφοβων συνεπειών. Επιβάλλεται επίσης να παρατηρηθεί ότι η κατάταξη των παροχών του IOAW στην κατηγορία των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως βασίζεται σε πάγια νομολογία του δικαστηρίου, νομολογία την οποία και ο ολλανδός νομοθέτης θα έπρεπε να γνωρίζει. Ωστόσο, το ερώτημα που προκαλεί κυρίως αμφιβολίες είναι: σε τί ακριβώς μπορεί να συνίστανται οι δυσμενείς επιπτώσεις μιας τέτοιας ερμηνείας. Όπως επεσήμανα ήδη κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η σύζυγος του G. Acciardi είχε αναμφισβήτητα δικαίωμα να εγκατασταθεί στην οικία του συζύγου της στις Κάτω Χώρες. Εάν αυτή έκανε χρήση του εν λόγω δικαιώματος, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα έπρεπε να χορηγηθεί στον G. Acciardi η επίδικη στο πλαίσιο της κυρίας δίκης παροχή κατά πλήρες ποσοστό.

27. Το ερώτημα που θεωρώ πιο σημαντικό είναι αν η ερμηνεία αυτή συμβιβάζεται με τις ειδικές προϋποθέσεις που καθορίζονται από τον IOAW όσον αφορά τη χορήγηση των παροχών. Όπως προείπα, το άρθρο 26, του νόμου αυτού προβλέπει κατ'αρχήν ότι ο ενδιαφερόμενος και ο σύζυγός του οφείλουν να αναζητούν απασχόληση. Είναι προφανές ότι η σύζυγος του G. Acciardi δεν θα ήταν σε θέση να εκπληρώσει, στις Κάτω Χώρες, τις υποχρεώσεις που απορρέουν γι' αυτήν από την εν λόγω διάταξη.

Στις γραπτές της παρατηρήσεις, η Επιτροπή δήλωσε ότι οι δυσχέρειες αυτές μπορούσαν να επιλυθούν με μια εφαρμογή mutatis mutandis των αρχών που αναπτύχθηκαν στις αποφάσεις *Bronzino* [20] και *Gatto* [21]. Στις υποθέσεις αυτές έπρεπε να καθοριστεί αν ένας διακινούμενος εργαζόμενος κατοικών στη Γερμανία δικαιούται επιδόματος συντηρουμένου τέκνου για άνεργα τέκνα ηλικίας 16 έως 20 ετών, ακόμη και αν τα τέκνα αυτά κατοικούσαν στην αλλοδαπή. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση είχε ισχυρισθεί ότι ο γερμανικός κανόνας που περιόριζε την παροχή αυτή στα τέκνα που κατοικούσαν στη Γερμανία ήταν αντικειμενικώς δικαιολογημένος. Είχε υποστηριχθεί ότι οι γερμανικές αρχές δεν ήταν σε θέση να παράσχουν εκπαίδευση ή θέση εργασίας παρά μόνο εάν ο νεαρός άνεργος ετίθετο στη διάθεση των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού ή των υπηρεσιών απασχολήσεως στη Γερμανία. Είχε επιπροσθέτως υποστηριχθεί ότι, εάν οι γερμανικές αρχές ήσαν υποχρεωμένες να παρέχουν το επίδομα συντηρουμένου τέκνου σε τέτοιες περιπτώσεις, οι υπηρεσίες απασχολήσεως άλλου κράτους μέλους δεν θα είχαν ιδιαίτερους λόγους να παράσχουν γρήγορα και κατά προτεραιότητα θέση εργασίας στον ενδιαφερόμενο [22].

Το Δικαστήριο έκρινε ότι αρκούσε το τέκνο να βρίσκεται στη διάθεση του οργανισμού απασχολήσεως του κράτους μέλους της κατοικίας του [23]. Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της Ομοσπονδιακής Κυβερνήσεως ότι η λύση αυτή καθιστούσε αδύνατο στις γερμανικές αρχές να απαλλαγούν της

20 — Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 1990, C-228/88, Συλλογή 1990, σ. I-531.

21 — Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 1990, C-12/89, Συλλογή 1990, σ. I-557 (συνοπτική δημοσίευση).

22 — Βλ. έκθεση ακροατηρίου της αποφάσεως Bronzino, Συλλογή 1990, σ. I-537.

23 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 20 απόφαση Bronzino, Συλλογή 1990, σ. I-53.

υποχρεώσεώς τους να καταβάλλουν τις παροχές προσφέροντας θέση εργασίας στο τέκνο. Ωστόσο, παρατήρησε ομοίως ότι το επιχείρημα «θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή προκειμένου περί επιδομάτων ανεργίας» [24].

Συμφωνώ με την Επιτροπή ως προς την άποψη ότι, εν προκειμένω, αρκεί η σύζυγος του G. Acciardi να τεθεί στη διάθεση των υπηρεσιών απασχολήσεως στην Ιταλία. Η ελαφρά επιφύλαξη η οποία θα μπορούσε, συναφώς, να συναχθεί από το μόλις προπαρατεθέν χωρίο της αποφάσεως Bronzino δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω· αυτό προκύπτει από τις ακόλουθες σκέψεις: Πρώτον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το να λαμβάνεται υπόψη ο κατοικών στην αλλοδαπή σύζυγος έχει ως αποτέλεσμα να λαμβάνονται υπόψη και τα εισοδήματά του για τον υπολογισμό των βάσει του ΙΟΑW παροχών. Μπορεί κάλιστα να θεωρηθεί ότι αυτή η μέθοδος υπολογισμού μπορεί να είναι δυσμενέστερη από τη μέθοδο που χρησιμοποιείται τώρα για τον τελούντα σε ανεργία εργαζόμενο ο οποίος κατοικεί στις Κάτω Χώρες [25]. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι προϋποθέσεις που επιβάλλονται στον σύζυγο βάσει του άρθρου 26, παράγραφος 1, του ΙΟΑW εφαρμόζονται μόνο κατά πολύ περιορισμένο τρόπο. Βάσει του άρθρου 26, παράγραφος 2, ο σύζυγος υποχρεούται να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που απαριθμούνται στην παράγραφο 1, μόνον εφόσον η επαγγελματική του επανένταξη μπορεί «ευλόγως» να προβλεθεί λόγω προσφάτου επαγγελματικού παρελθόντος· εάν από την τελευταία επαγγελματική δραστηριότητα του συζύγου έχουν παρέλθει πλέον των δύο ετών, οι εν λόγω υποχρεώσεις ουδόλως ισχύουν γι' αυτόν. Εν προκειμένω, αντίθετα απ' ό,τι ίσχυε στις υποθέσεις Bronzino και Gatto, οι ολλανδικές αρχές μπορούν να απαλλαγούν της υποχρεώσεως καταβολής των παροχών όχι μόνο προσφέροντας απασχόληση στο σύζυγο· όπως προείπα, αρκεί να παράσχουν απασχόληση εξασφαλίζουσα ένα ορισμένο εισόδημα στον ίδιο τον άνεργο.

III — *Παράβαση της απαγορεύσεως των διακρίσεων*

28. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το πρόβλημα της ενδεχομένης παραβάσεως της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, ειδική έκφραση της γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, που προκύπτει από το άρθρο 7 της Συνθήκης, αποτελεί το άρθρο 48 της Συνθήκης όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Κοινότητας. Το άρθρο αυτό τίθεται το ίδιο σε εφαρμογή με τον κανονισμό 1612/68 του οποίου το άρθρο 7, παράγραφος 2, ορίζει ότι ο εργαζόμενος υπήκοος κράτους μέλους απολαύει στο κράτος μέλος υποδοχής των ίδιων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους [26]. Επομένως, το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 2.

29. Ωστόσο, επειδή το ερώτημα αυτό ετέθη από το αιτούν δικαστήριο μόνο για την περίπτωση που η απάντηση στο πρώτο ερώτημα θα ήταν αρνητική, παρέλκει η εξέτασή του εάν υιοθετηθεί η άποψη που υποστήριξα. Για την περίπτωση όμως που το Δικαστήριο έχει άλλη άποψη, θα εξετάσω τα προβλήματα που ανακύπτουν από το ερώτημα αυτό στις σκέψεις που παραθέτω κατωτέρω επικουρικώς.

Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι θα ήταν επίσης αναγκαίο να δοθεί απάντηση

24 — Ibidem (υποσημείωση 20), σκέψη 14. Στις υποθέσεις Bronzino και Gatto, επρόκειτο για την ερμηνεία του άρθρου 73 του κανονισμού 1408/71 (που αφορά τις «οικογενειακές παροχές»).

25 — Εάν ο σύζυγος διαθέτει αρκετά υψηλό εισόδημα, ο άνεργος μπορεί να απωλέσει κάθε δικαίωμα επί των παροχών του ΙΟΑW.

26 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1987, 316/85, Lebon, Συλλογή 1987, σ. 2811, σκέψη 10.

στο τρίτο ερώτημα και σε μια άλλη περίπτωση πέραν της περιπτώσεως όπου θα έπρεπε να δοθεί αρνητική απάντηση στο πρώτο ερώτημα (δηλαδή της περιπτώσεως όπου οι παροχές του ΙΟΑW θα έπρεπε να χαρακτηρισθούν ως παροχές προνοίας). Όπως υποστήριξε ο G. Acciardi, μια απάντηση στο ερώτημα αυτό θα ήταν επίσης χρήσιμη στην περίπτωση όπου η απάντηση στο πρώτο ερώτημα θα ήταν καταφατική (όπως προτείνω), αλλά η απάντηση στο δεύτερο αρνητική. Όσον αφορά την δεύτερη αυτή περίπτωση (στην οποία δεν θα εμβαθύνω στη συνέχεια των προτάσεων), μπορεί να παρατηρηθεί ότι είναι κάλλιστα δυνατόν μια παροχή να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τόσο του κανονισμού 1408/71 όσο και του κανονισμού 1612/68 [27].

30. Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, ο εργαζόμενος υπήκοος άλλου κράτους μέλους απολαύει εντός του κράτους μέλους στο οποίο κατοικεί, των ίδιων «κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων» με τους ημεδαπούς εργαζομένους. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια αυτή περιλαμβάνει όλα τα πλεονεκτήματα

«τα οποία, ανεξαρτήτως του αν συνδέονται ή όχι με σύμβαση εργασίας, αναγνωρίζονται γενικά στους ημεδαπούς εργαζομένους, λόγω κυρίως της αντικειμενικής ιδιότητάς τους ως εργαζομένων, ή λόγω του ότι έχουν την κατοικία τους στο εθνικό έδαφος και που η επέκτασή τους στους εργαζομένους, υπηκόους άλλων κρατών μελών, εμφανίζεται επομένως ικανή να διευκολύνει την κινητικότητά τους στο εσωτερικό της Κοινότητας» [28].

Ο ορισμός αυτός είναι διατυπωμένος τόσον ευρέως που μπορεί επίσης να περιλάβει τις παροχές προνοίας [29].

31. Εν προκειμένω, δεν είναι αναγκαίο να εμβαθύνω στο ερώτημα αυτό εφόσον η Ολλανδική Κυβέρνηση δήλωσε μόνη της ότι οι βάσει του ΙΟΑW παροχές έπρεπε να θεωρούνται ως πλεονεκτήματα κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Βεβαίως, προς το τέλος της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, ο εκπρόσωπος της Ολλανδικής Κυβερνήσεως επιχείρησε να σχετικοποιήσει το σημείο αυτό με τρόπο λίγο ιδιότυπο επισημαίνοντας ότι ο G. Acciardi ίσως δεν ήταν (πια) «εργαζόμενος» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής. Ακόμη και αν δεχόμουν να εξετάσω το επιχείρημα αυτό, το αποτέλεσμα δεν θα άλλαζε· δεν μπορεί να υπάρχει αμφιβολία ως προς το ότι η κατάσταση ανεργίας του G. Acciardi ουδόλως μεταβάλλει την ιδιότητά του ως εργαζομένου κατά την έννοια του νόμου.

32. Κατά το κείμενο του νόμου, η ολλανδική ρύθμιση δεν βασίζεται στην ιθαγένεια του ενδιαφερομένου. Επομένως, ένας άνεργος ολλανδικής ιθαγενείας, ο οποίος δεν κατοικεί στις Κάτω Χώρες δεν δικαιούται παροχών βάσει του ΙΟΑW, ακόμη και αν πληροί όλες τις άλλες προϋπο-

27 — Βλ. την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6 απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993, σκέψη 21, και τις προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα F. Jacobs που ανέπτυξε στην υπόθεση στις 16 Δεκεμβρίου 1992 (ειδικότερα της παραγράφου 32, έως 34). Βλ. επίσης τις προτάσεις της 12ης Ιανουαρίου 1993 στην υπόθεση C-310/91, Schmid, Συλλογή 1993, σ. I-3011, παράγραφοι 54, επ.

28 — Βλ. παραδείγματος χάριν την απόφαση της 27ης Μαρτίου 1985, 249/83, Hoeckx, Συλλογή 1985, σ. 973, σκέψη 20.

29 — Βλ. τις προπαρατεθείσες αποφάσεις της 27ης Μαρτίου 1985, στην υπόθεση 122/84 (υποσημείωση 11) και στην υπόθεση 249/83 (υποσημείωση 28) οι οποίες αφορούσαν παροχή προοριζόμενη γενικώς να εξασφαλίζει ένα ελάχιστο όριο μέσων διαβιώσεως.

θέσεις. Εάν ο τελών σε ανεργία εργαζόμενος και ο σύζυγός του έχουν και οι δύο την ολλανδική ιθαγένεια, ο εν λόγω εργαζόμενος θα θεωρηθεί και αυτός ως άγαμος εάν ο σύζυγός του κατοικεί στην αλλοδαπή. Επομένως, οι Ολλανδοί αιτούντες και οι αιτούντες που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο.

33. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι κανόνες περί ίσης μεταχειρήσεως απαγορεύουν βεβαίως «όχι μόνο τις εμφανείς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, αλλά και κάθε συγκεκαλυμμένη μορφή διακρίσεως η οποία, με την εφαρμογή άλλων κριτηρίων διακρίσεως, καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα [30].» Δεδομένου ότι το πρόβλημα των μελών της οικογένειας που κατοικούν εκτός Κάτω Χωρών φαίνεται ότι τίθεται ουσιαστικά για τους διακινούμενους εργαζομένους [31], θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η περιεχόμενη στο ΙΟΑW ρύθμιση συνεπάγεται συγκεκαλυμμένη διάκριση εις βάρος των εργαζομένων υπηκόων άλλων κρατών μελών.

34. Εντούτοις, φρονώ ότι το συμπέρασμα αυτό, δεν δικαιολογείται εν προκειμένω στο μέτρο που η σύνδεση του πλεονεκτήματος του ΙΟΑW με τη κατοικία φαίνεται να δικαιολογείται αντικειμενικώς. Εάν οι χορηγούμενες βάσει του ΙΟΑW παροχές αποτελούν παροχές προνοίας [32], είναι φυσικό να προορίζονται για την ικανοποίηση των αναγκών των προσώπων που κατοικούν στο έδαφος του οικείου κράτους. Η Ολλανδική Κυβέρνηση τόνισε ορθώς ότι αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των νομοθεσιών κοινωνικής αρωγής να συνδέονται με τον τόπο κατοικίας (ή διαμονής) του ενδιαφερομένου.

Δυνάμει του άρθρου 10, του κανονισμού 1612/68, ο σύζυγος και ορισμένα άλλα μέλη της οικογενείας του οικείου εργαζομένου έχουν δικαίωμα εγκαταστάσεως μετ' αυτού. Εάν κάνουν χρήση του δικαιώματος αυτού, ο ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα επί των προβλεπομένων από τον ΙΟΑW παροχών κατά πλήρες ποσοστό. Εάν δεν κάνουν χρήση του δικαιώματος αυτού, δεν φαίνεται ότι είναι άδικο να τους επιβληθεί, ενδεχομένως, να ζητήσουν την αρωγή του κράτους εντός του οποίου κατοικούν.

35. Το συμπέρασμα αυτό φρονώ ότι μπορεί να θεμελιωθεί και στην υπάρχουσα νομολογία του Δικαστηρίου. Στην υπόθεση Hoeckx, παραδείγματος χάριν, επρόκειτο για παροχή η οποία δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71· βάσει της βελγικής ρυθμίσεως, η παροχή αυτή εχορηγείτο στους υπηκόους άλλων κρατών μελών μόνον εφόσον αυτοί είχαν προηγουμένως κατοικήσει επί πέντε έτη στο Βέλγιο. Βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, το Δικαστήριο έκρινε ότι η χορήγηση ενός τέτοιου κοινωνικού πλεονεκτήματος δεν έπρεπε να εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει «πράγματι κατοικήσει στο έδαφος κράτους μέλους κατά τη διάρκεια ορισμένης περιόδου, *εφόσον παρόμοια υποχρέωση δεν επιβάλλεται στους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους*» [33].

30 — Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 1974, 152/73, Sotgiu, Συλλογή 1974, σ. 87, σκέψη 11. Ομοίως, παραδείγματος χάριν, απόφαση της 8ης Μαΐου 1990, C-175/88, Biehl, Συλλογή 1990, σ. I-1779, σκέψη 13, και την προπαρατεθείσα στη υποσημείωση 6 απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993, σκέψη 9.

31 — Βλ. επ' αυτού του σημείου την απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1986, 41/84, Pinna (I), Συλλογή 1986, σ. 1, σκέψη 24.

32 — Ας μου επιτραπεί να υπενθυμίσω ότι πρόκειται για την υπόθεση την λαμβάνω ως αφετηρία στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, την οποία εκθέτω επικουρικώς.

33 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 28 απόφαση της 27ης Μαρτίου 1985, σημείο 25 (υπογράμμιση δική μου).

Στην υπόθεση Bernini, ετίθετο το ερώτημα εάν οι Κάτω Χώρες υποχρεούντο να χορηγήσουν ορισμένες παροχές σε Ιταλίδα υπήκοο η οποία έκανε τις σπουδές της στην Ιταλία. Κατά την ολλανδική νομοθεσία, το δικαίωμα επί της χρηματοδοτήσεως των σπουδών παρείχετο μόνο στους Ολλανδούς υπηκόους και στους αλλοδαπούς σπουδαστές οι οποίοι κατοικούσαν στις Κάτω Χώρες (υπό ορισμένες προϋποθέσεις). Και σε αυτήν την περίπτωση, το Δικαστήριο θεώρησε κρίσιμο το ότι η προϋπόθεση κατοικίας δεν προβλεπόταν για τους υπηκόους του οικείου κράτους μέλους (των Κάτω Χωρών) [34].

36. Η ιδέα ότι η χορήγηση παροχών που εμπίπτουν στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 μπορεί να εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος κατοικεί εντός του κράτους το οποίο τις χορηγεί επιβεβαιώνεται και από την απόφαση Frascogna [35]. Στην υπόθεση αυτή, ετίθετο το ερώτημα εάν μια Ιταλίδα υπήκοος είχε δικαίωμα επί ειδικού επιδόματος γήρατος που προβλεπόταν από τη γαλλική νομοθεσία. Η αιτούσα κατοικούσε στη Γαλλία στην οικία του γιού της, ο οποίος παρείχε μισθωτή εργασία. Κατά το γαλλικό δίκαιο, το επίδομα αυτό καταβαλλόταν μόνο στους Γάλλους υπηκόους. Οι αλλοδαποί το εδικαιούντο μόνο υπό την προϋπόθεση να είναι υπήκοοι χώρας με την οποία η Γαλλία είχε συνάψει σύμβαση αμοιβαιότητας ή να είναι κάτοικοι Γαλλίας τουλάχιστον επί 15 έτη. Εν πάση περιπτώσει, ο νόμος προέβλεπε ότι ο ενδιαφερόμενος έπρεπε να κατοικεί στο γαλλικό έδαφος.

Το Δικαστήριο, βασιζόμενο στο άρθρο 7, παράγραφος 2, έκρινε ότι η διάταξη αυτή απαγόρευε «κάθε διάκριση εις βάρος των ανιόντων του εργαζομένου, υπηκόου άλλου κράτους μέλους στην περίπτωση που *οι ανιόντες αυτοί άσκησαν το δικαίωμα εγκαταστάσεως με τον εργαζόμενο*, που τους αναγνωρίζει το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68» [36].

37. Στην υπόθεση Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου [37], ο γενικός εισαγγελέας F. Jacobs υποστήριξε την άποψη ότι το Λουξεμβούργο είχε το δικαίωμα να εξαρτήσει τη χορήγηση του επιδόματος τοκετού από την προϋπόθεση ότι η μητέρα είχε την κατοικία της στο Λουξεμβούργο κατά το χρόνο του τοκετού [38].

38. Αντιθέτως, η Επιτροπή υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι το διεκδικούμενο από τον G. Acciardi δικαίωμα μπορούσε να βασιστεί και επί του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Προς στήριξη της απόψεως αυτής, η Επιτροπή επικαλέστηκε μεταξύ άλλων μια πρόταση τροποποιήσεως του κανονισμού αυτού την οποία υπέβαλε το 1990 [39]. Το σχέδιο της επιτροπής προβλέπει την προσθήκη στο άρθρο 7 μιας νέας παραγράφου 5, η οποία έχει ως εξής:

«Το κράτος μέλος του οποίου οι νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις

34 — Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-3/90, Συλλογή 1992, σ. I-1071, σκέψη 28.

35 — Απόφαση της 6ης Ιουνίου 1985, 157/84, Συλλογή 1985, σ. 1739.

36 — Ibidem (υποσημείωση 35) σκέψη 23 (υπογράμμιση δική μου). Σημειωτέον ότι, και σ' αυτή την περίπτωση, το Δικαστήριο δεν ήταν αντίθετο προς το κριτήριο της κατοικίας ως τέτοιο. Αντιθέτως, τόνισε ότι «η χορήγηση αυτού του κοινωνικού πλεονεκτήματος δεν μπορεί να εξαρτηθεί από την προϋπόθεση της πραγματικής διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους επί ορισμένο αριθμό ετών, αν η προϋπόθεση αυτή δεν προβλέπεται για τους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους» (σκέψη 25).

37 — Απόφαση προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6. Η υπόθεση αφορούσε το επίδομα τοκετού και το επίδομα μητρότητας που προβλέπονται από το λουξεμβουργιανό δίκαιο.

38 — Προτάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1992, παράγραφος 25.

39 — Τροποποιημένη πρόταση κανονισμού (ΕΟΚ) του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας της 1ης Απριλίου 1990, ΕΕ C 119, της 15ης Μαΐου 1990, σ. 10.

εξαρτούν την επέλευση νομικών συνεπειών ή την παροχή κοινωνικών ή φορολογικών πλεονεκτημάτων από τη συνδρομή ορισμένων γεγονότων ή περιστατικών, λαμβάνει υπόψη, στο μέτρο του δυνατού, τα ίδια αυτά γεγονότα ή περιστατικά που έχουν μεσολαβήσει σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος σαν να είχαν προκύψει στην επικράτειά του.»

Φρονώ ότι η πρόταση αυτή — η οποία δεν υιοθετήθηκε από το νομοθέτη — δεν ασκεί καμιά επηρροή όσον αφορά την επίλυση της υπό κρίση διαφοράς. Το σχέδιο της Επιτροπής έχει ως αποτέλεσμα να εξαλείψει επί του σημείου αυτού τις διαφορές μεταξύ του κανονισμού 1408/71 και του κανονισμού 1612/68, διαφορές οι οποίες πράγματι υφίστανται [40].

39. Επομένως, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα επιβάλλεται να δοθεί η απάντηση ότι μια ρύθμιση όπως του IOAW δεν συνιστά δυσμενή διάκριση κατά την έννοια του κανονισμού 1612/68.

Προτάσεις

40. Επομένως, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί, ως απάντηση στα ερωτήματα του Raad van State, ότι:

1) Μια ρύθμιση όπως του Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού ΕΟΚ 1408/71.

2) Το άρθρο 68, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 έχει την έννοια ότι, προκειμένου περί χορηγήσεως παροχών προβλεπομένων από νόμο όπως ο IOAW, αντίκειται στο άρθρο αυτό διάταξη δυνάμει της οποίας οι παροχές υπολογίζονται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο σύζυγος ο οποίος κατοικεί εντός άλλου κράτους μέλους.

40 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις προτάσεις μου στην υπόθεση 375/85, Campana, Συλλογή 1987, σ. 2395, 2403 (παράγραφος 39).